

BouwendNederland

Analyse duurzaam aanbesteden 2023

PROGRESSIE IN DUURZAAM AANBESTEDEN VLAKT AF

In het achtste jaar van haar onderzoek naar de wijze waarop en de mate waarin duurzaamheid een rol speelt bij aanbestedingen van overheidsdiensten en speciale sectorbedrijven, ziet het Aanbestedingsinstituut een afvlakkende groei van het aantal duurzame gunningen. In 2023 werd bij 49,5% van de aanbestedingen een duurzaam gunningscriterium toegepast. In 2022 gebeurde dat bij 48,2% van de openbaar gepubliceerde aanbestedingen. De sector B&U noteert een flinke stijging: van 40,9% naar 45,3%. Daartegenover staat een terugval bij de infradiensten (-2,4%). De gemeente kenden in de afgelopen jaren een sterke groei in duurzame gunningen. In 2023 is de groei bij de gemeenten slechts 0,7%. Dat legt een rem op de algemene ontwikkeling, want de gemeenten zijn goed voor 2/3e deel van het totale aantal aanbestedingen.

Het Aanbestedingsinstituut heeft alle openbare aanbestedingen uit 2023 geanalyseerd. De analyse geeft een algemeen beeld van de wijze waarop duurzaamheid een rol speelt in de gunning met betrekking tot een breed geschakeerd aanbod van werken en aanpalende diensten. Dit beeld kan voor individuele bedrijven of specifieke marktsegmenten anders zijn.

TOTALE AANTAL OP TENDERED GEPUBLICEEERDE OPENBARE AANBESTEDINGEN IN 2023

Infrawerken omvatten tevens aanpalende diensten, zoals groenwerken en rioolreiniging. Onder de noemer B&U zijn tevens opgenomen de verkoop van grond t.b.v. projectontwikkeling.

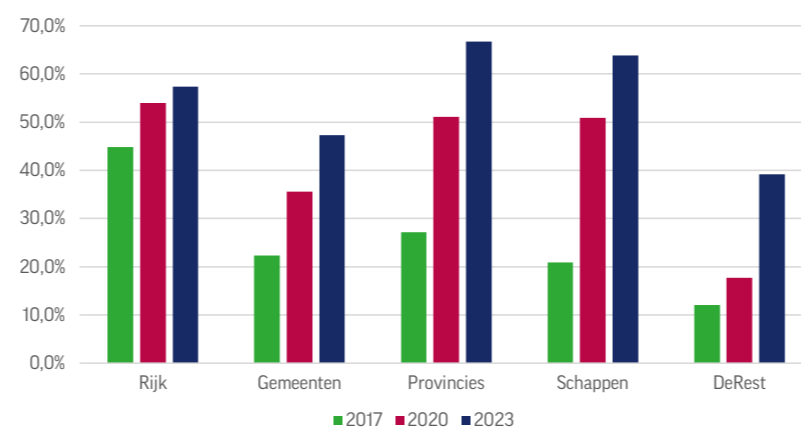
Aantal openbare aanbestedingen	1456
Infra	1061
B&U	395

In 2022 zijn 1301 aanbestedingen geregistreerd, waarvan 998 infra en 303 B&U
In 2021 zijn 1303 aanbestedingen geregistreerd, waarvan 966 infra en 337 B&U

PROVINCIES EN WATERSCHAPPEN PASSEN HET VAAKST DUURZAME GUNNINGSCRITEIA TOE; GROEI BIJ GEMEENTEN STAGNEERT

De provincies hebben in 2021 de koplopperspositie overgenomen van de Rijksdiensten in het percentage duurzame gunningen. Net als in 2022 werd bij twee van iedere drie aanbestedingen duurzaam gegund (66,7%). Hun voorsprong op de Rijksdiensten neemt toe, want daar viel het percentage duurzame gunningen terug van 62% naar 57,4%. Daarentegen maken de waterschappen een sprong in duurzame gunningen. Zij gingen van 49,5% naar 63,8%. De gemeenten maakten groeistappen van ongeveer 5% per jaar. Dit jaar is de groei in duurzaam gunnen een magere 0,3%. Dat geeft reden tot zorgen omdat gemeenten het leeuwendeel van het totale aantal aanbestedingen inbrengt. In 2023 waren dat 989 van de in totaal 1456 geregistreerde aanbestedingen die in dit overzicht zijn weergegeven. Ook in het segment van onderhandse procedures nemen gemeenten een dominante positie in. Het stagneren van duurzame prikkels bij de gemeenten brengt een rem op duurzame investeringen door de uitvoerende bedrijven.

DUURZAME GUNNINGEN NAAR SOORT OPDRACHTGEVER

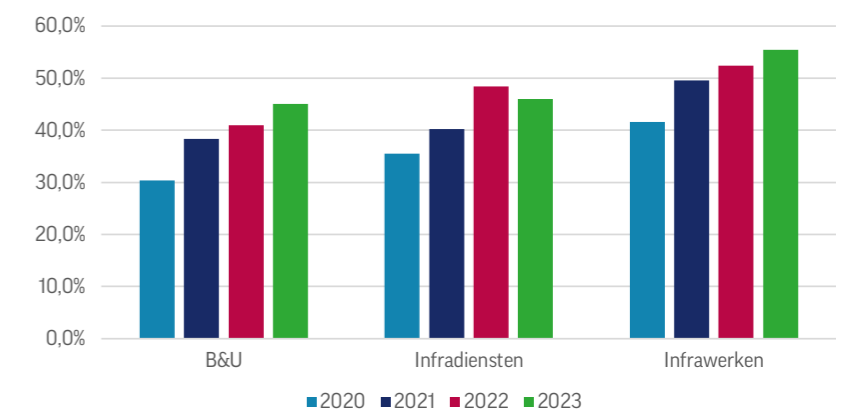
Het percentage procedures met een duurzaam gunningscriterium stijgt van 48,2% in 2022 naar 49,3% in 2023. De groei komt op het conto van aanbesteders van B&U- en infrawerken. Bij de infradiensten is deze marginaal. De geringe groei bij de gemeenten werkt door in het totaalplaatje. De groei van 1,2% is het laagste van alle geregistreerde jaren.

GUNNINGSCRITEIA DUURZAAMHEID

	totaal	%
Gunningscriteria duurzaam 2022	718	49,3%
Infra	540	50,9%
Infrawerken	305	55,5%
Infradiensten	235	46,0%
B&U	178	45,1%

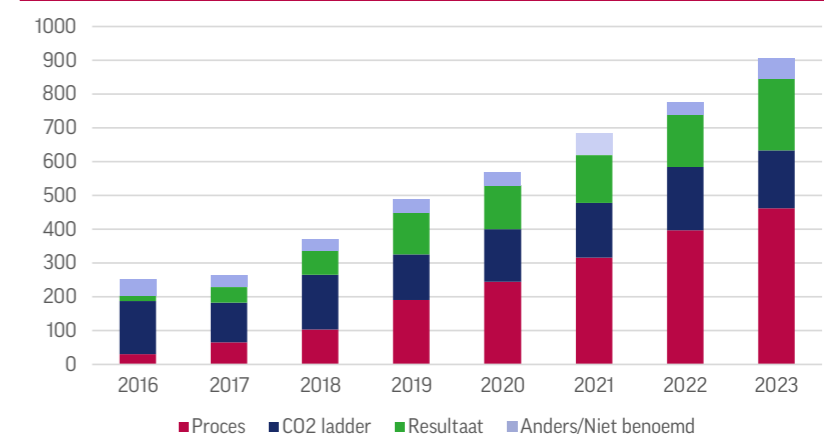
In 2023 waren er 718 aanbestedingen met een duurzaam gunningscriterium, 91 meer dan in 2022. Gerelateerd aan het totale aantal aanbestedingen is dat een stijging van 48,2% in 2022 naar 49,3% in 2023. Iets meer dan de helft van de opdrachten in de infrasector wordt duurzaam gegund. Bij de infrawerken is dat zelfs bij 55,5% van de aanbestedingen. Het aantal duurzaam gegunde B&U-opdrachten is flink hoger (+54) dan in 2022 en ook het percentage duurzame gunningen trekt aan: van 41% naar 45. Het percentage duurzaam gegunde infradiensten zakt daarentegen van 48,4% naar 46%.

DUURZAAM GUNNEN PER SECTOR

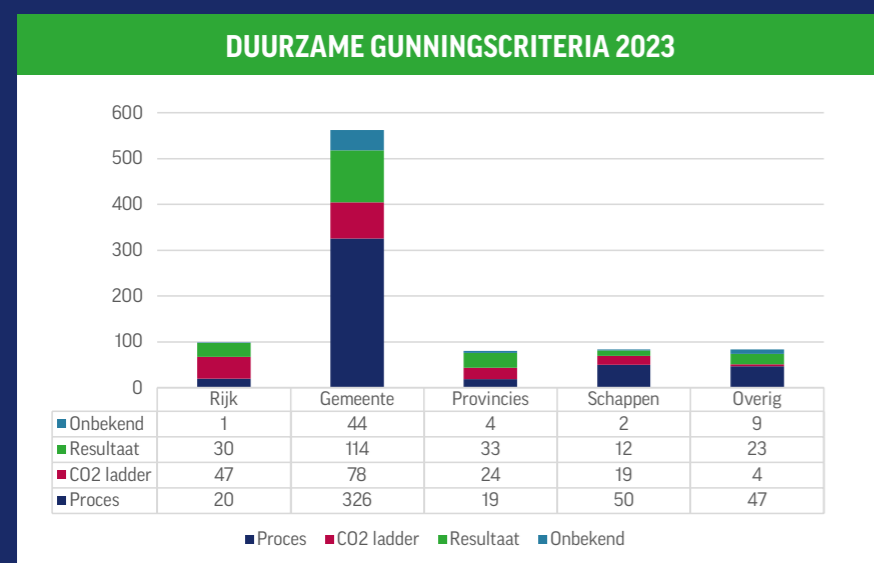
Waar de infrasector een continue stijgende lijn vertoont in duurzame gunningen, geeft de B&U een fluctuerend beeld. In 2022 zakte het aantal duurzame gunningen in, maar ging het percentage duurzame gunningen licht vooruit. In 2023 toont de sector B&U een duidelijke stijging in zowel aantal als percentage.

DUURZAME GUNNINGSCRITEIA PER SOORT

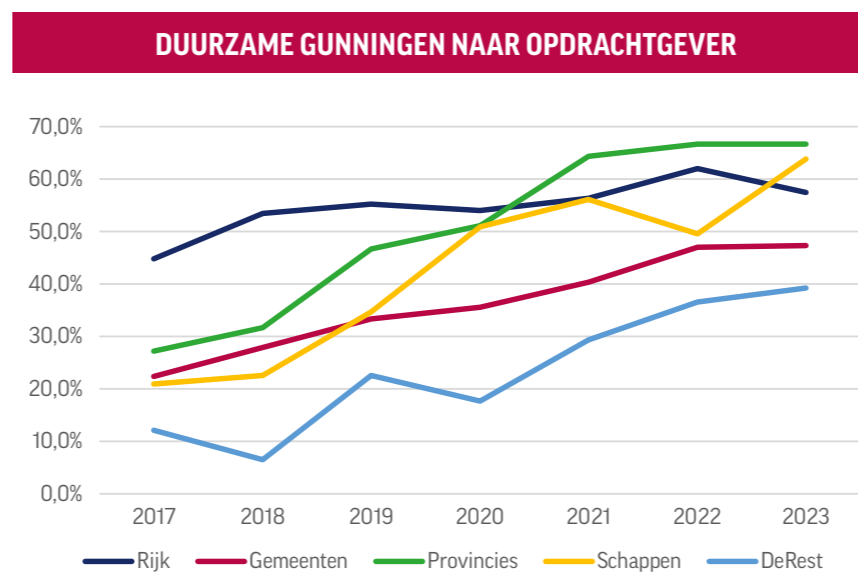

De groei is vooral te vinden in de uitvragen ten aanzien van een duurzame uitvoering (proces). Het aantal gunningen op duurzame uitvoering is het grootst bij aanbestedingen van infradiensten: 198 maal (38% van alle aanbestedingen). Bij de infrawerken werd 175 maal (32%) gegund op duurzame uitvoering en bij B&U-opdrachten gebeurde dat 89 maal (22%). De groei was vorig jaar gelijkmatig in alle drie de segmenten. Dit jaar is de groei bij infradiensten klein (3%), bij infrawerken op het niveau van het afgelopen jaar (+25%), terwijl de sprong van 64 naar 89 neerkomt op een groei van 39% in de B&U. Er werd vooral gestuurd op lagere emissies van gassen die schadelijk zijn voor natuur en klimaat. In deze categorie wordt vaak gevraagd om een plan van aanpak en/of tabellen ingezet voor het scoren van de verschillende soorten aandrijving/ brandstoffen.

De gemeenten, de waterschappen en de groep Overig, met daarin scholen en nutsbedrijven, kozen het vaakst voor gunningscriteria ten behoeve van een duurzame uitvoering. De CO₂-prestatieladder is bij de Rijksdiensten het meest populair. Dankzij het frequent uitvragen van MKI is duurzaam resultaat de categorie die het meest door de provincies wordt toegepast in hun gunning (39% van hun aanbestedingen). Ook bij het Rijk (27%) is relatief veel aandacht voor duurzaam resultaat.

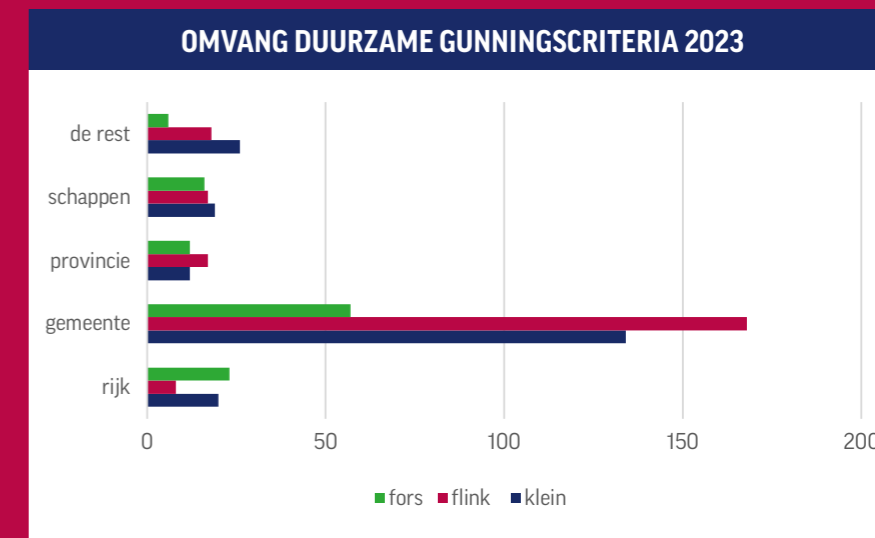
Bezien van jaar tot jaar tonen de provincies en waterschappen een sterke groeicurve. Bij de gemeenten is het groeipad veel vlakker en blijft deze achter op de andere overheidsdiensten, terwijl de Rijksdiensten een fluctuerende ontwikkeling tonen met een beperkte progressie ten opzichte van de aanvankelijk prominente inbreng.

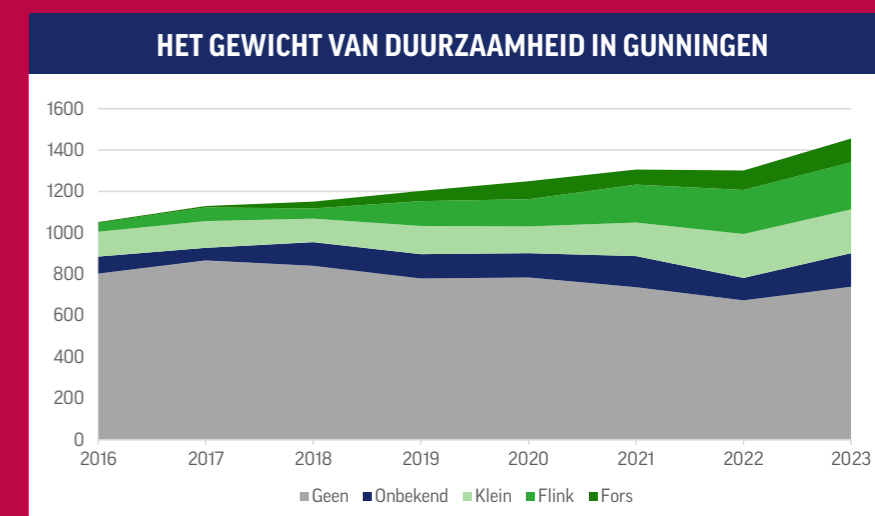
Duurzame gunningscriteria hebben meer effect naarmate zij een groter gewicht krijgen in de prijs-kwaliteitsverhouding. De lijn dat aanbesteders een grotere waarde toekennen aan duurzame gunningscriteria zet zich voort. Het middensegment aan bestedingen voor duurzame meerwaarde kent de grootste stijging en wordt het meest toegepast.

Wegingsfactor gunning	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Minder dan 15% Minder dan €100.000	129 (64%)	115 (59%)	135 (44%)	131 (38%)	162 (39%)	212 (41%)	211 (37%)
15% tot 40% €100.000 - € 500.000	65 (32%)	48 (24%)	120 (40%)	132 (38%)	185 (44%)	213 (41%)	228 (42%)
Vanaf 40% Vanaf € 500.000	7 (3,5%)	34 (17%)	49 (16%)	85 (24%)	72 (17%)	93 (18%)	114 (21%)

In vergelijking met 2022 zien we een daling van aantal en percentage bij de kleinste grootteklasse. Het is positief dat het gewicht van duurzaamheid in de gunningen stijgt. Dat geeft bedrijven een stimulans om hun duurzame inspanningen te intensiveren. Rijkswaterstaat drukt een grote stempel op de hoogste categorie door frequent een groot fictief bedrag in te zetten voor een uitmuntend MKI-aanbod. Ook de provincies zijn goed vertegenwoordigd in deze categorie. Arnhem en Amsterdam springen het meest in het oog bij de gemeenten.

Duurzaamheid was géén gunningscriterium bij 741 van de 1456 aanbestedingen. Dat is jammer omdat het bevorderen van innovaties een essentiële voorwaarde is om het duurzaamheidsgehalte omhoog te brengen. Zonder het stimulerend effect van gunningscriteria kan de benodigde transitie niet tijdig tot stand komen. De gedachte dat een duurzaam gunningscriterium niet nodig is als het aangeleverde ontwerp duurzaam is of het bestek concrete eisen stelt aan bouwstoffen en materieel gaat eraan voorbij dat kennis en expertise verspreid zijn over de gehele keten. Vaak is er meer mogelijk dan wordt gevraagd, maar door het afkappen van de mogelijkheid om iets beters aan te bieden komen oplossingen met een hogere potentie niet aan de oppervlakte. Het is daarom van belang om altijd ruimte te geven voor het aanbrengen van waardevolle verbeteringen. Door het duurzaamheidsbuffet in de aanbesteding toe te passen en een duurzame clause in het contract op te nemen kan dat op een juridisch veilige wijze.

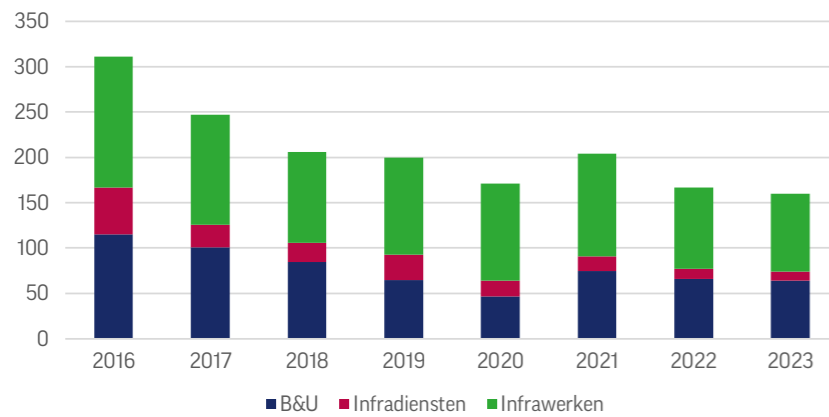

Duurzaamheid kan ook vervat zijn in het ontwerp of uitvoeringsvoorschriften. Daarom kijkt Aanbestedingsinstituut ook naar duurzame kenmerken in opdrachtbeschrijvingen, minimumeisen en selectiecriteria. Het percentage aanbestedingen met duurzame kenmerken en/of gunningscriteria steeg in de B&U van 79% in 2022 naar 81,5% in 2023. Bij de infrawerken steeg deze van 80,5% in 2022 naar 85% in 2023. De infradiensten tonen een groei naar 73%. Deze hogere uitkomsten zijn mede het gevolg van de toevoeging van emissievoorschriften in bestekken van openbare aanbestedingen in de monitoring.

GEÏNTEGREERDE CONTRACTEN

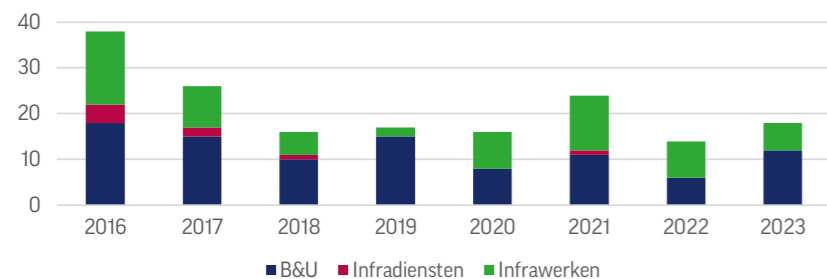
Geïntegreerde contracten en bouwteams bieden ondernemers meer ruimte voor een eigen inbreng in de ontwerpkeuzes en, mits voldoende geprioriteerd, ook meer mogelijkheden om duurzame ambities te realiseren. Het bouwteam heeft de afgelopen jaren aan populariteit gewonnen, terwijl het aantal geïntegreerde contracten daalde. In 2022 nam het aantal geïntegreerde contracten opnieuw af: slechts 160. De terugval was ditmaal beperkt.

GEÏNTEGREERDE CONTRACTEN 2016 - 2023

Het toevoegen van een meerjarige onderhoudsopgave aan een opdracht waar de ondernemer het ontwerp en de uitvoering verzorgt, stimuleert duurzame keuzes die renderen over langere perioden. Ambities rond bijvoorbeeld circulariteit kunnen daardoor beter worden verwezenlijkt. In 2022 noteerde Aanbestedingsinstituut slechts 14 geïntegreerde opdrachten met een meerjarige onderhoudsopgave. In 2023 waren dat er 18.

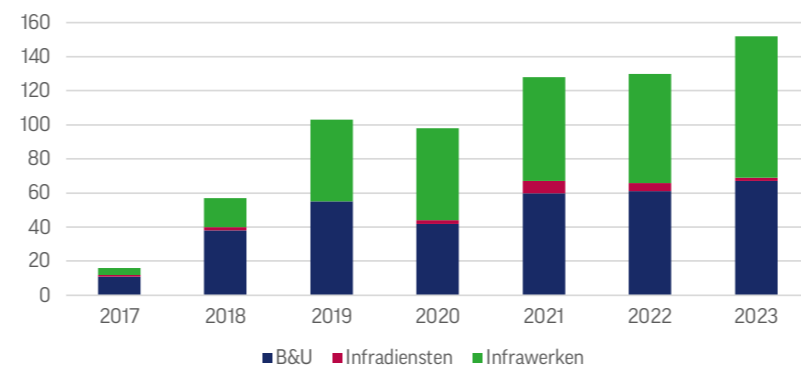
MEERJARIG ONDERHOUD IN GEÏNTEGREERDE CONTRACTEN 2016-2023

BOUWTEAMS (TWEE FASEN CONTRACTEN)

Het bouwteam is een contractvorm waar opdrachtgever en opdrachtnemer samen de relevante keuzes maken voor de opzet en uitvoering van het project. Als de samenwerking slaagt leidt dat meestal tot een overeengekomen ontwerp dat aansluitend wordt uitgevoerd. Het onderling afstemmen van ideeën schept een gunstig klimaat voor het aandragen van duurzame oplossingen. Het aantal bouwteams stijgt een fractie van 130 in 2022 naar 152 in 2023. De stijging komt voor een groot deel op het conto van de infrawerken (+19). In percentages is de keuze voor bouwteam in 2023 vaker gemaakt bij B&U-werken (17%) dan bij infrawerken (15%).

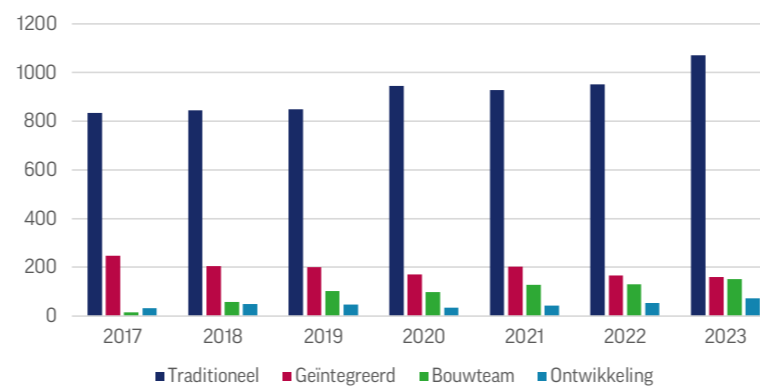
BOUWTEAMS 2017-2023

TRADITIONELE CONTRACTEN BLIJVEN POPULAIR

Voor verreweg de meeste aanbestedingen (79%) worden traditionele contracten aan de inschrijvers voorgelegd. Daarin zijn ontwerpkeuzes gemaakt en uitgangspunten vastgelegd die de mogelijkheden om duurzame meerwaarde aan te bieden kunnen belemmeren. Het Aanbestedingsinstituut kan niet beoordelen in hoeverre de ontwerpkeuzes duurzaam zijn. Ook dit jaar stijgt het aandeel van de traditionele contracten ten opzichte van de geïntegreerde contracten en bouwteams. Aan dit overzicht zijn de ontwikkelopgaves toegevoegd. De getallen van de afgelopen jaren zijn hierop gecorrigeerd.

TRADITIONELE CONTRACTEN BLIJVEN POPULAIR

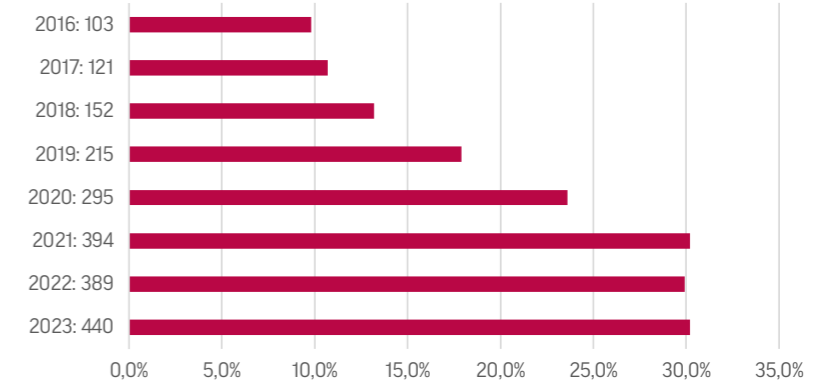

MINIMUMEISEN AAN DUURZAAMHEID: MARGINALE VERANDERINGEN

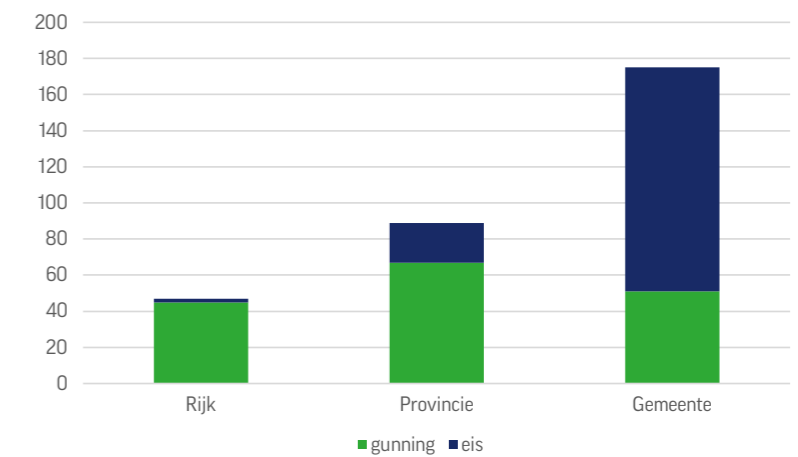
Minimumeisen aan de geschiktheid van een onderneming bepalen wie mag deelnemen aan een aanbesteding. Een minimumeis wordt geacht in proportioneel verband te staan met de aard en omvang van de opdracht. De eis dat een bedrijf een werk moet hebben gerealiseerd waarin een specifieke duurzaamheidsprestatie is gerealiseerd, die ook bij de voorliggende opdracht benodigd is, sluit goed aan op dit uitgangspunt. Bij de veelgevraagde certificaten ISO 14001 of (een trede op) de CO₂-prestatieladder is er geen aanwijsbare directe relatie met bekwaamheden die voor de uitvoering van de opdracht nodig zijn. Toch worden juist deze certificaten veruit het meest als eis opgelegd. In 2023 steeg het percentage minimumeisen bij B&U-werken van 28% naar 31%. In de infrasector daalde het van 30,5% naar 29,9%.

	totaal	%
Aantal aanbestedingen	440	30,2%
Infra	317	29,9%
B&U	123	31,1%

DUURZAME MINIMUMEISEN

MKI 2021-2023

Waar het Rijk en de provincies MKI hoofdzakelijk gebruiken als gunningscriterium hanteren gemeenten MKI vooral als een minimumvoorschrift in hun bestekken. Daarbij wordt meestal verwezen naar Moederbestek.

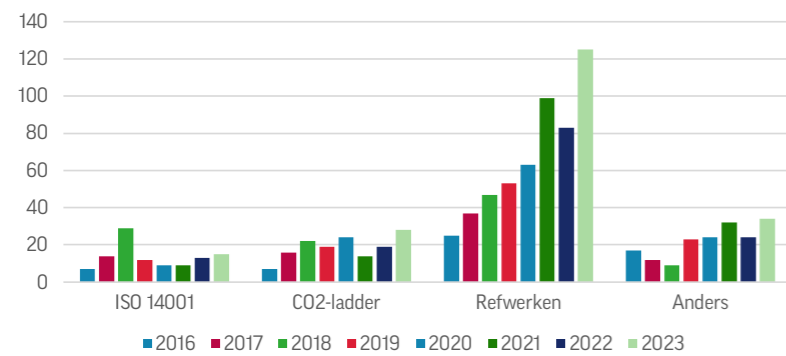
SELECTIECRITERIA DUURZAAMHEID: FLINKE STIJGING IN DE UTILITEITSBOUW EN BIJ INFRAWERKEN

Selectiecriteria worden toegepast bij niet-openbare procedures. In deze procedures mag iedereen aanmelden, maar beperkt de aanbestedende dienst het aantal inschrijvers. De selectiecriteria zijn bestemd om te komen tot een objectieve keuze van gegadigde ondernemingen.

	totaal	%
Selectiecriteria duurzaam 2023	186	12,8%
Infra	52	4,9%
B&U	134	33,9%

De vraag naar ervaring in duurzame referentiewerken zakte vorig jaar van 99 naar 83, maar kent nu een forse stijging naar 125 keer. Het is een rationele keuze om ervaring op gewenste competenties als selectie criterium toe te passen. Het aantal keren dat om een visie wordt gevraagd verdubbelde. Dit criterium geeft ondernemers de kans zich te onderscheiden, maar het roept kosten op die niet passen bij een selectiefase en de wijze van beoordelen is weinig transparant.

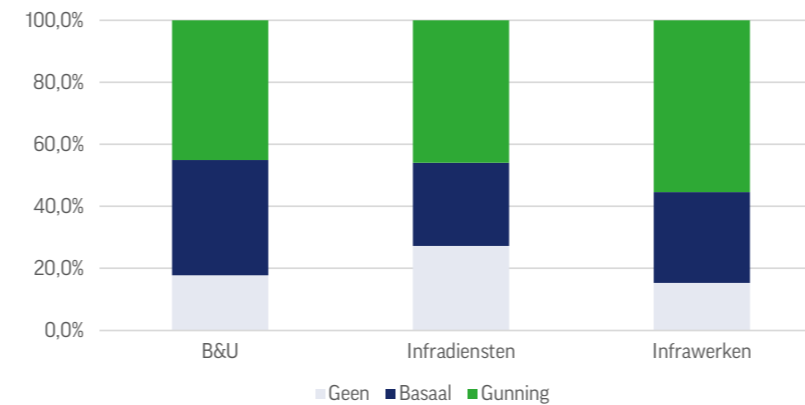
DUURZAME SELECTIECRITERIA

Als we alle onderzochte indicatoren in beschouwing nemen, dan blijkt er in 1160 van de 1456 aanbestedingen iets te zijn gedaan aan duurzaamheid (79,6%). In 2022 was dat het geval bij 74% van de aanbestedingen. Een deel van de stijging houdt verband met de toevoeging van een extra indicator, het monitoren van emissievoorschriften in de beschrijvingen van de opdracht.

Bij 718 van die aanbestedingen zijn duurzame gunningscriteria toegepast. Dat betekent dat er 442 keer (30%) een aanbesteding is gehouden waarin duurzaamheid is beperkt tot keuzes in het ontwerp en/of het stellen van minimumeisen aan ondernemers. In 2021 en 2022 was dat percentage 26% exclusief de contractuele emissievoorschriften. Het aantal aanbestedingen zonder een zichtbaar duurzaam kenmerk daalde van 26% naar 20,4%.

MATE VAN DUURZAAMHEID PER SECTOR 2023

Bij circa 85% van de aanbestedingen van B&U-werken en infrawerken is duurzaamheid zichtbaar. Bij infradiensten is dat 73%. De animo om duurzame meerwaarde te vragen bij de gunning is het grootst bij de infrawerken: 55,5%. In de B&U wordt het vaakst met duurzame aspecten gewerkt zonder een duurzaam gunningscriteria toe te passen: 37,2%. Het gaat dan om het voorleggen van een duurzaam ontwerp en/of het voorschrijven van minimumeisen en selectiecriteria aan inschrijvers die erop wijzen dat de opdracht duurzame aspecten omvat.

TIPS OM MEER TE DOEN MET DE DUURZAME AMBITIES

Door in de ontwerpfase slimme keuzes te maken kunnen klimaat- en natuurdoelstellingen succesvol worden ingepast in de gebouwde ruimte. Dat kan reeds met beperkte investeringen die veel toegevoegde waarde brengen. Onze publicatie "**Eenvoudig Klimaatadaptief en Natuurinclusief Ontwerpen (augustus 2023)**" helpt je op weg.

Bouwend Nederland en het Brabantse samenwerkingsverband Indusa hebben de infographic "**Meer impact met duurzaam aanbesteden**" en de factsheet "**Duurzaam aanbesteden bij infrastructurele werken**" uitgebracht om de eenvoudige stappen te belichten die weinig moeite kosten maar wel impact maken bij aanbestedingen van infrawerken.

Vaak is er meer mogelijk dan wordt gevraagd. Gebruik het **duurzaamheidsbuffet** om suggesties voor duurzame meerwaarde te ontvangen en te benutten.

